

ВІДЗИВ

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора

ДЛУГОПОЛЬСЬКОГО Олександра Володимировича

на дисертацію *БРАЙЛОВСЬКОГО Іллі Аркадійовича* на тему:

“ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ”, подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Д.08.080.01 при Державному вищому навчальному закладі «Національний гірничий університет» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дослідження

В другій половині ХХ ст. національні системи державного регулювання економіки розвинутих країн виявили недієвість традиційного інструментарію реалізації фіскальної політики: стрімкий розвиток економік призвів до зростання попиту на якісні суспільні блага, що спричинило збільшення рівня бюджетних видатків, яке, у свою чергу, зумовило зростання бюджетних надходжень, внаслідок збільшення обсягів і бази оподаткування. Однак численні протести громадськості проти зростання податків, масштабних розмірів державних дефіцитів і прогресу глобалізації змусили уряди цих країн активізувати свої зусилля у сфері пошуку нових моделей фінансування суспільних послуг і публічної інфраструктури. За таких умов альтернативним варіантом стала ідея залучення в цей процес приватного сектору на засадах партнерства, яка в подальшому отримала назву державно-приватного партнерства. Як справедливо у роботі відзначає дисертант, державно-приватні партнерства в різних країнах світу у недосконалих і незавершених формах існували задовго до їх інституційного оформлення в ХХ ст., проте масштабності та розвитку набули саме в останні 60-70 років.

Беззаперечним є той факт, що зарубіжні країни накопичили значний досвід у сфері формування й поширення практики державно-приватних партнерств, який ґрунтується на усвідомленні того факту, що приватний і публічний сектори мають унікальні характеристики, які забезпечують їм перевагу у наданні послуг

населенню по-своєму. Для України, де впровадження проектів державно-приватного партнерства й досі носить безсистемний і поодинокий характер, особливої актуальності набуває дослідження передового досвіду розвинутих країн у цій сфері та його адаптація до вітчизняних реалій. Відповіді на виклики глобального середовища в контексті кризи публічних фінансів, втрати довіри до державних інститутів, поширення концепцій соціальної відповідальності бізнесу та сталого розвитку економіки актуальні для соціально-економічного прогресу будь-якої держави, а, отже, напрями виконаного дослідження відповідають вимогам часу, запитам науки і практики, а його автор обрав важливу проблему розвитку сучасної економічної системи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна, повнота вкладу в опублікованих працях

Мета, поставлена дисертантом у роботі, полягає у обґрунтуванні комплексу теоретичних, методологічних і практичних підходів до визначення місця й ролі державно-приватного партнерства в економічній системі, а також розробці сучасної концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Об'єктом дослідження є процес формування й розвитку державно-приватних партнерств як інструмент розв'язання соціально-економічних проблем суспільства, а предметом – теоретико-методологічні засади і механізми забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

За своєю структурою дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, кожен з яких присвячений найвагомішим ключовим питанням становлення і розвитку системи державно-приватного партнерства, а також висновків, списку використаної літератури та додатків.

У першому розділі *“Методологічні засади дослідження державно-приватного партнерства”* розкрито суть, ключові концепції, генезис та роль державно-приватного партнерства в ефективному розвитку економічних систем різних країн світу (с.20-97).

Автором на конкретних історичних прикладах охарактеризовано прототипи державно-приватного партнерства – відкуп, каперство, найманство та концесії (с.20-46). Також здійснено аналіз ключових теорій, в яких розкриваються особливості та роль державно-приватного партнерства (с.47-73), обґрунтована сутність феномену державно-приватного партнерства з позицій різних вчених-економістів (с.74-97) та наведене авторське його розуміння, згідно якого ДПП – це система взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки, що певним чином організаційно-юридично оформлена, заснована на розподілі ризиків між державою та приватним сектором і орієнтується на одержання максимального ефекту від реалізації проектів ДПП та на задоволення інтересів суб'єктів ДПП за умов обмеженості ресурсів окремої сторони (с.93).

Другий розділ *“Світовий досвід державно-приватного партнерства”* розкриває особливості реалізації проектів ДПП в провідних індустриальних країнах світу, країнах з низьким і середнім рівнем доходу, а також країнах СНД за 1990-2012 рр. Автор стверджує, що лідерами у практиці реалізації проектів за участю державного та приватного секторів є США, Канада, Великобританія, а головними галузями, в яких проекти успішно реалізуються, є транспортна інфраструктура, енергетика, водопостачання та охорона здоров'я. Серед країн СНД головним ініціатором розвитку ДПП є Російська Федерація. Особливістю країн з низьким рівнем доходів є практична відсутність ДПП в сферах охорони здоров'я та освіти, тоді як в країнах з високим рівнем доходів такі проекти ставляться в число пріоритетних.

Автор цілком справедливо доходить висновку, що загальними передумовами формування системи ДПП в різних країнах світу є зростання суспільних потреб при значному обмеженні бюджетних ресурсів, джерел банківського кредитування за умов фінансово-економічної кризи (с.117).

У третьому розділі *“Механізм формування та розвитку державно-приватного партнерства в сучасних умовах України”* розглядаються цільові

орієнтири учасників ДПП, проводиться аналіз втрат і вигод спільних проектів держави і бізнесу.

Автором наочно представлено ключові відмінності між фінансуванням проектів через державні закупівлі та систему ДПП (рис. 3.2 і рис. 3.3), виокремлено переваги державно-приватних партнерств для бізнесу і державного сектору, оцінено потенційні загрози їх реалізації та взаємні інтереси сторін (с.191-192).

В роботі систематизовано ключові елементи різних схем формування ДПП (с.203), детально проаналізовано найпоширеніші моделі ДПП (с. 205-227), а також неконтрактні форми співпраці державного і приватного секторів економіки (с.230-231). Автором наводяться базові механізми оплати проектів між державним і приватним секторами: плата за доступність, тіньові платежі, гарантія мінімальної прибутковості, пряма плата користувачів (с.227-230).

У параграфі 3.3 автор пропонує власну схему механізму формування і реалізації ДПП (с.232), систематизує «pro et contra» державно-приватного партнерства з позицій різних учасників, запропонована концепція розвитку ДПП в Україні (с.255).

Четвертий розділ *“Аналіз ризиків державно-приватного партнерства”* фокусується на сутності ризиків в ДПП, їх основних видах з позицій різних вчених, класифікаціях ризиків ДПП із пропонуванням авторської (с.260-261), обґрунтуванні алгоритму розподілу ризиків в державно-приватному партнерстві.

В роботі розроблено класифікацію категорій ризиків в рамках PEST-аналізу, запропоновано матрицю ризиків на різних стадіях будівництва, визначено специфіку залежності політичних, економічних, соціокультурних та технічних ризиків, запропоновано напрямки удосконалення PEST-класифікації ризиків (с.297-300). Автор вдало обґрунтовує основні етапи управління ризиками ДПП, вибір методів кількісної оцінки ризиків та впливу на них (рис. 4.7, табл. 4.4), а також пропонує концепцію управління бізнес-ризиками державно-приватного партнерства.

В п'ятому розділі роботи *“Стратегія розвитку державно-приватних партнерств в Україні”* проаналізовано вітчизняне нормативно-правове забезпечення функціонування ДПП, охарактеризовано його переваги і недоліки, спираючись на світовий досвід реалізації таких проектів, здійснено оцінку розподілу ДПП України за моделями, секторами економіки, обсягами інвестицій, охарактеризовано перспективні напрямки розвитку методів співпраці бізнес-структур і держави з врахуванням факторів сприяння та стримування (с.369-371).

Автором пропонуються конкретні напрямки удосконалення відносин ДПП, серед яких варто відмітити: підвищення інвестиційної привабливості проектів, впровадження нових форм контрактації, удосконалення процедур підготовки проектів тощо. Також в роботі проаналізовано моделі ДПП за кількома кластерами (с.380-382), що дозволило автору сформулювати позицію щодо більш пріоритетних напрямків їх розвитку в Україні.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату і основних публікацій автора дає змогу виокремити головні наукові результати дослідження:

1. Обґрунтовано, що методологічною основою аналізу сутності, економічного змісту, механізмів і протиріч розвитку державно-приватного партнерства є теорія сумісно-розділених відносин.
2. Доведено, що діалектика відносин між суспільним і приватним секторами економіки є основою логіко-історичного становлення й розвитку ДПП.
3. Виявлено загальні передумови формування ДПП, а також особливості державно-приватного партнерства в країнах з різним рівнем розвитку.
4. Розроблено концепцію управління бізнес-ризиками ДПП із виділенням кількох етапів циклу управління ризиками: аналіз макро- і мікросередовища, вибір ознак класифікації ризиків, якісна і кількісна оцінка ризиків, вибір і обґрунтування методів управління ризиками; моніторинг ризиків.
5. Наводиться авторське визначення ДПП як системи взаємовигідного економічного співробітництва державного і приватного секторів економіки (з можливістю залучення третіх осіб), що певним чином організаційно-юридично

оформлена, заснована на розподілі ризиків між державою і приватним сектором (на покладанні ризиків на того партнера, який зможе попередити, або пом'якшити їх негативні наслідки) і орієнтується на одержання максимального ефекту від реалізації проектів ДПП та на задоволення інтересів суб'єктів державно-приватного партнерства в умовах обмеженості ресурсів окремої сторони.

6. Узагальнено підходи до класифікації ДПП за такими критеріями, як право власності, відповідальність за інвестиції, розподіл ризиків, термін дії контракту; доповнено класифікацію критерієм відповідальності приватного сектора.

7. Проведено характеристику сучасних особливостей розвитку ДПП в Україні: нерівномірність кількості проектів і обсягів інвестицій за роками та регіонами; некоректність державної звітності про хід реалізації проектів ДПП; домінування таких форм відносин державно-приватного партнерства як передавання активів, проекти «під ключ» над концесіями та угодами управління й експлуатації; нестійкість фінансового партнерства влади й бізнесу внаслідок дефіциту довіри між ними; недосконалість законодавства в сфері ДПП.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є логічними і обґрунтованими. Їх достовірність і новизна не викликають сумніву і свідчать про зрілість *Брайловського І.А.* як вченого-дослідника.

Практичне значення результатів дослідження

Автор дисертаційного дослідження доволі успішно доводить свої теоретичні положення до практичних висновків та рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізму функціонування державно-приватних партнерств в Україні. Вони вже використані у діяльності Червоногвардійської міської районної адміністрації (довідка №4-704/15 від 16.09.2014), ПАТ «Веско» (довідка №5411 від 28.11.2014), ПрАТ «Глини Донбасу» (довідка №331/к від 26.08.2014), ТОВ «Кераммеханізація» (довідка №62 від 26.11.2014), ТОВ «Юмджи проект» (довідка №321 від 01.12.2014). Окремі положення дисертації можуть застосовуватися у навчальному процесі ВНЗ різних форм власності при викладанні дисциплін

«Макроекономіка», «Державне регулювання економіки», «Економіка суспільного сектору», «Інвестиції», «Інвестиційний аналіз».

Теоретичні та практичні розробки автора апробовані на 19 міжнародних та всеукраїнських конференціях, симпозиумах та форумах. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 50 наукових праць, з них 26 – у фахових наукових виданнях, в тому числі 4 – в іноземних журналах.

Дискусійні питання та недоліки роботи

Дисертаційна робота *Брайловського І.А.* не позбавлена деяких спірних моментів, які можуть стати приводом для наукової дискусії під час захисту.

По-перше, в дисертації автор часто вживає категорії «суспільний сектор», «державний сектор», «публічне управління», не конкретизуючи їх змісту, спільних та відмінних рис. Можливо, якщо автор вважає їх синонімами, доцільніше було б використовувати дефініцію «public sector»?

По-друге, історію розвитку Ост-Індських компаній у параграфі 1.1 варто було б проводити в хронологічному порядку їх заснування і розвитку, порівнюючи ефективність діяльності та роль кожної з них в конкретний період часу та для конкретної території.

По-третє, аналіз розвитку державно-приватного партнерства в країнах СНД (параграф 2.3) доцільно було б провести більш детально із виділенням причин фіаско більшості таких проектів, починаючи з 2008 р. Крім того, вважаємо за недоцільне розписування специфіки реалізації проектів ДПП України по двом розділам – третьому і п'ятому. Можливо, варто було б українську практику і проблеми з реалізації таких проектів, а також сформовані рекомендації з удосконалення чинного законодавства України подавати в одному розділі, наприклад п'ятому?

По-четверте, автор звертає увагу на брак довіри як причину неуспішності багатьох ініціатив ДПП в Україні, однак не вказує на її корені та способи подолання. Можливо, тотальна корумпованість вітчизняної економіки не дозволяє

реалізовувати проекти ДПП ефективно і комплексу антикорупційних реформ було б цілком достатньо для розвитку державно-приватного партнерства в Україні?

По-п'яте, по тексту роботи автор стверджує, що проекти ДПП є своєрідним способом «зняття» з держави частини повноважень із забезпечення суспільними благами на більш якісному та ефективному рівні, з чим не можна не погодитись. В такому разі основним ініціатором ДПП повинен виступати саме суспільний сектор економіки. Однак, чи відомі автору прецеденти з світової практики, коли бізнес-сектор був зацікавлений більшою мірою у створенні проектів ДПП і його ініціативи у співпраці з державою були успішно реалізовані?

По-шосте, в Україні досить болючою проблемою є якість медичних та освітніх послуг. Яка позиція автора щодо перспективи реалізації ДПП саме в цих сферах? Наскільки це можливо, враховуючи досвід Великобританії, США та інших країн світу? Чому в Україні «гальмуються» проекти ДПП у сфері історичної нерухомості, тоді як, наприклад, у Польщі, Чехії вони генерують прибутки та сприяють формуванню позитивного іміджу країни у сфері рекреації, туризму, освіти тощо?

По-сьоме, по тексту роботи зустрічаються недописані схеми (наприклад, рис. 1.1 та рис. 1.2), забагато вживається слово «певні», що не дозволяє конкретизувати позицію автора з тих чи інших питань, а також трапляються русизми (с.49, 231).

Загальна оцінка дисертації

Загалом, незважаючи на вказані недоліки, докторська дисертація *Брайловського І.А.* є оригінальним, самостійним дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати, що є істотним для подальшого розвитку державно-приватного партнерства як важливої складової національної економіки.

Результати дисертаційного дослідження достатньо повно викладені в наукових публікаціях та апробовані в науково-практичних конференціях. Автореферат відображає основні положення роботи.

На підставі вищесказаного, вважаємо, що докторська дисертація відповідає чинним вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р., а *Брайловський Ілля Аркадійович* заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Відух отримано 04.2016
Великий секретар
соціальної роботи
власні руки

О.В. Турханова

Офіційний опонент –

професор кафедри економічної теорії

Тернопільського національного економічного університету,

доктор економічних наук, професор

О.В. ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ

Длугопольський
О.В. Длугопольський